

IZBORI ĆE BITI NEKA VRSTA REFERENDUMA

„VUČIĆ NESUMNJIVO IDE PUTINOVOM
MATICOM AUTORITARNOG LIDERA,
KOGA, ZA RAZLIKU OD RUSKOG VOĐE,
ZAPAD ZASAD PODRŽAVA“, KAŽE
PSIHOLOG ŽARKO KORAĆ,
NEKADAŠNJI POTPRESEDNIK
VLADE ZORANA ĐINĐIĆA

PIŠE TAMARA NIKČEVIĆ
FOTO MARINA LOPIČIĆ

IZGLEDA DA JE ODLUKA pisca Filipa Davida da se, primajući u Narodnoj biblioteci Srbije nagradu za najčitaniju knjigu 2015. godine, javno ogradi od prisustva predsednika Tomislava Nikolića najmanje uznemirila prvog čoveka države, koji je tek u prolazu konstatovao da za takav gest nije bilo potrebno „ni hrabrosti ni va-spitanja“.

S druge strane, sudeći po burnim reakcijama koje je na portalima i društvenim mrežama izazvala ova vest, potez Filipa Davida probudio je srpsku javnost, koja je očito imala potrebu da pozdravi činjenicu da je, nakon toliko vremena, neko odlučio da protagonistima ratne politike devedesetih u lice kaže da se u njihovom prisustvu ne oseća prijatno. Naravno, cela priča ostala bi bez poente da se u nju, pored kontrolisanih „patriotskih“ medija i prateće ministarske posluge, odmah nije uključio i samozvani vrhovni arbitar, premijer Aleksandar Vučić, koji je, jasno demonstrirajući poražavajuću inverziju svih vrednosti na koju je srpsko društvo odavno pristalo, poručio kako ne samo da „ne zna šta on ima da se ograđuje“ već i da bi i sam „imao tu pitanja“.

Zaista, šta bi to premijer Srbije imao da pita Filipa Davida? U pristojnoj zemlji, za koju se predsednik Vlade Srbije navodno zalaže, onaj ko nosi strašnu ratnu hipoteku devedesetih obično ne propituje one koji su bili i ostali na pravoj strani istorije, na strani pravde, časti i humanosti. I koji su bili žrtve. U pristojnim društvima, dakle, takav u najboljem slučaju - čuti.

Za profesora Filozofskog fakulteta u Beogradu Žarka Koraća, nekadašnjeg potpredsednika vlade Zorana Đinđića i psihologa, reakcija Filipa Davida na prisustvo predsednika Nikolića u biblioteci bila je i logična i očekivana.

„Kao dosledni protivnik ratne politike devedesetih, Filip David je čovek čiste i savesti i biografije. Zbog toga me njegovo ograđivanje od Tomislava Nikolića nije iznenadilo“, kaže profesor Korać. „Odgovor na pitanje zbog čega je postupak Filipa Davida iznenadio dobar deo naše javnosti možda bi trebalo potražiti u činjenici da je, dolaskom na vlast takozvanih reformisanih radi-

kala, od 2012. u Srbiji praktično zamro svaki razgovor o našoj mračnoj, ratnoj prošlosti. Reč je o svojevrsnom zakonu omerte, po kome, ako se bilo ko i usudi da pomeni vreme čiji su protagonisti današnji predsednik države, premijer i ministar spoljnih poslova, odmah biva optužen da opstruira 'evropsku orijentaciju vlade Aleksandra Vučića'. Drugim rečima, čutanje o politici odgovornoj za krvavo rušenje Jugoslavije, za stotine hiljada mrtvih, ranjenih i raseljenih, jedna je od temeljnih karakteristika srpskog društva. Razbijanje te omerte od strane Filipa Davida očekivano je odjeknulo poput bombe“.

• Šta je sa onim delom javnosti koji devedesetih nije podržavao ratnu politiku, a koji već dugo čuti? Da li je te ljude postideo gest Filipa Davida?

Oni koji su istinski kritikovali ratnu politiku devedesetih govore i danas. Doduše, ređe, budući da nemaju gde. Ipak, moram da kažem da sam iznenađen odsustvom znatnijeg odgovora javnosti na tekst ratnog hushkača, urednika Večernjih novosti Ratka Dmitrovića, koji je, komentarišući odluku Filipa Davida da se ogradi od Tomislava Nikolića, napisao tekst koji je ne samo antisemitski nego sadrži i elemente nacizma. Naime, ako vi nekom građaninu Srbije poručite da kao Jevrejini nema pravo da kritikuje „srpskog predsednika“, zapravo kažete da je taj čovek u ovoj državi građanin drugog reda.

A to zašto javnost čuti... Prvo, činjenica je da je Aleksandar Vučić shvatio ono što nije Boris Tadić: put Srbije u EU dominantno zavisi od rešenja kosovskog problema. U tom smislu, demokratski orijentisani građani ove zemlje imaju ozbiljan problem s Vučićevom vlašću: s jedne strane podržavaju proevropsku orijentaciju Srbije, kao i ključni uspeh ove vlade - mislim na Briselski sporazum - dok s druge ne mogu imati razumevanja za nedemokratski način premijerove vladavine. Drugim rečima, zbog odlučnosti i fleksibilnosti koju u tom smislu pokazuje, demokratski i intelektualni svet u Srbiji danas je sklon da premijeru za neke stvari progleda kroz prste. Ti se ljudi na neki način ponašaju kao zapadne diplomate: u prvi plan stavljaju put Srbije ka EU, dok ostale probleme ostavljaju za neki drugi put. Najзад, ne zaboravite i da se najveći broj demokratski orijentisanih građana ove zemlje povukao nakon što je za kratko vreme doživeo dva velika poraza.

• Koja?

Prvi je ubistvo Zorana Đinđića 12. marta 2009, a drugi povratak na vlast nosilaca ratne politike devedesetih. Srbija je verovatno jedina država u Evropi koja je, nakon dve decenije, na vlast vratila ljude koji su bili protagonisti njenog političkog, ekonomskog i moralnog sloma. Kada čovek u roku od petnaestak godina doživi takva dva žestoka udara, gubi želju za bilo kakvim ozbiljnijim učešćem u javnom životu.

• Predsednik Nikolić kaže da gest Filipa Davida ne zahteva nikakvu hrabrost. Zahteva li?

+
Ne zaboravite da se najveći broj demokratski orijentisanih građana ove zemlje povukao nakon što je za kratko vreme doživeo dva velika poraza

Zahteva. Srpsko društvo nalazi se u stanju stupora: urušeno je iznutra, ne reaguje, a iz letargije ga tek povremeno trgne neka jaka izjava ili potez. Filip David ubo je u duboku i gnojnu ranu; zato su reakcije tako snažne.

Manje-više, svi smo danas svesni činjenice da se Srbija sporo menja i lično ne verujem da se mnogo toga može popraviti za kratko vreme. Naravno da je dužnost lidera da unosi optimizam... Zoran Đinđić je, recimo, bio paradigmatički primer čoveka koji je građanima uvek govorio - vi to možete, istorija je na vašoj strani - što je ispravan pristup. Ljude je to motivisalo, unosilo elan. Uprkos žilavom nasleđu 19. veka, koje je obnovio Slobodan Milošević...

• Govorite o...

Govorim o narodnjaštvu koje je Nikola Pašić uvezao iz Rusije, što se zadržalo do danas. Pritom, Rusija se ovde ne pojavljuje samo kao velika slovenska sila koja će „zaštiti Srbiju“, već pre svega kao simbol onog ruskog javnog mnjenja koje s većinskom Srbijom deli odnos prema liberalnim vrednostima i parlamentarnoj demokratiji. Reč je, dakle, o istoj političkoj tradiciji. Uostalom, pogledajte Vladimira Putina! Iako biran na izborima, Putin je primer cara samozvanca. Mediji u Rusiji zabranjuju se kao u vreme cara; politički protivnici hapse se kao u carsko doba; svaka pljačka se toleriše ako je „patriotska“.

• Govorite o predsedniku Putinu ili opisujete način vladanja premijera Vučića?

Vučić nesumnjivo ide Putinovom matricom autoritarnog lidera, koga, za razliku od ruskog vođe, Zapad zasad podržava. Svaku svoju rečenicu Aleksandar Vučić započinje sa „ja sam“: ja sam doneo odluku, ja sam odlučio... Čekam trenutak kad će preći na „mi smo“, što je takozvani majestetični plural ili kraljevska množina. Tako govore kraljevi i carevi. Kad je kralj Aleksandar donosio Obznanu, tamo je pisalo „mi, naše kraljevsko veličanstvo“... U 21. veku se ne može tako.

• Ne može?! Zar Boris Tadić i danas ne ponavlja - ja kao predsednik, moja vlada, moja odluka, moje vreme, moja epoha? Pa, nije Boris Tadić Aleksandar Makedonski ili Nabukodonosor. Ili misli da jeste?

I Ranko Krivokapić, predsednik malene Socijaldemokratske partije Crne Gore, ovih dana je sebe upoređio s jednim od najvećih političara i državnika 20. veka Vinstonom Čerčilom. I šta sad?! To vam je Balkan!

„Demokratsko društvo nije moguće graditi sa autoritarnom strukturom ličnosti i autoritarnom porodicom“, govorio je Vilhelm Rajh.

Nikad neću zaboraviti scenu kojoj sam, kao poslanik u Skupštini Srbije, prisustvovao 2012: Vučića je, naime, frenetično mu aplaudirajući, kao oca nacije, kao vrhovni autoritet, u holu parlamenta dočekao doslovno ceo poslanički klub Srpske napredne stranke. Stresao sam se, uplašio od tog prizora! Tim pre što sam znao da Vučić, iako je mogao, tim ljudima nije objasnio da

pristojan čovek tako nešto ne radi, da je to sramota. Ali to je taj autoritarni model. Ne mislim, pritom, da su ostale stranke u Srbiji nešto mnogo demokratskije, ne. Međutim, ovde je to najekstremnije... Zna li ko nije bio takav?

• Ko?

Zoran Đinđić, pa i Vojislav Koštunica. U modernoj istoriji Srbije, a tu mislim na ceo 20. vek, Zoran Đinđić bio je jedan od naših najobrazovanijih lidera. Pritom i veoma neposredan u ljudskim kontaktima. Kad je, recimo, video da je atmosfera u društvu postala toliko

Boris Tadić sam priznaje da je u svojim rukama imao previše vlasti - od opština i pokrajine do cele države. Kad imate toliku vlast, neminovno je da se s njom stopite

teška i otrovana, Đinđić je napravio plan „Srbija na dobrom putu“. Krenuo je od grada do grada, od sela do sela, razgovarao s građanima, raspitivao se šta ih muči, slušao šta mu govore, šta mu zameraju, zbog čega ga kritikuju... Sećate se one čuvene scene kad je Đinđić, odgovarajući na napad nekog mladog čoveka iz publike, umesto da uđe u polemiku, da se ljuti i svađa, pokušao da objasni neke svoje poteze. „Srešćemo se vi i ja negde u budućnosti“, kaže na kraju. Sećate li se toga?

Naprost, ljudi se nisu plašili da razgovaraju sa Zoranom Đinđićem, da ga javno kritikuju, što ga je činilo

atipičnim liderom Srbije.

• Kako to da premijer Aleksandar Vučić, koji je u početku često citirao, čak i pokušavao da oponaša Zorana Đinđića, i najmanju kritiku na račun Vlade doživljava kao ličnu uvredu?

Nema sumnje da se Vučić do izvesne mere bio identifikovao sa Zoranom Đinđićem, koga, doduše, u poslednje vreme mnogo manje citira. Verujem da mu veoma prija to što ga je, recimo, Ružica Đinđić jednom uporedila sa Zoranom.

• Gospođa Đinđić je, nažalost, mnoge upoređi-

litici ta vrsta impulsivnosti i nije naročito dobra. Više postižu oni koji se lakše kontrolišu. Takav je bio Zoran Đinđić.

„Ti si prvi čovek koji me je ubedio da nisam za politiku“, rekao sam mu jednom, na šta se Zoran pomalo kiselo nasmejao. Znao je da je dobio sumnjiv kompliment.

• Kako vas je to Đinđić ubedio da niste za politiku?

Pojedinim postupcima, veštinom. Posmatrao sam način na koji je uspevao da prevesla sagovornika, da

“Neinformisan čovek ne može slobodno da misli, da glasa; nije ravnopravan učesnik demokratskog procesa“

ga ubedi u nešto. Znao je da vas pomno sluša, da lovi eventualne nelogičnosti, sve dok vas ne dovede na svoje. Duboko je verovao da mnogo toga zavisi od jačine želje i sposobnosti čoveka. Sećam se jedne od naših zajedničkih službenih poseta Nemačkoj. „Pogledaj šta je taj vredni narod učinio od svoje zemlje!“, govorio mi je. Za razliku od nacionalista, on je verovao u mogućnost promene.

• Je li premijer Vučić nacionalista?

Mislim da intimno jeste i da odatle proističe najveći deo njegovih problema. Iako sebe pokušava da predstavi kao vizionara uvek spremnog da donese odluke važne za budućnost države i naroda, ne pokazuje političku hrabrost Mila Đukanovića, koji je, bez obzira na činjenicu da su istorijske veze ruskog i crnogorskog naroda možda čak i jače nego srpsko-ruske, bez obzira na unutrašnje turbulencije, imao kuraži da svoju zemlju postavi na zapadni kolosek. U tom smislu, mislim da je jedan od najvećih neuspeha Vučićeve vlade to što je nastavio politiku Vojislava Koštunice i Borisa Tadića, po kojoj Srbija može sedeti na dve stolice, može se oslanjati na takozvana četiri stuba spoljne politike i slično. A ne može! Jer na taj se način, pored ostalog, otvara put proruskim snagama, koje su u suštini an-

tinacionalne i koje bi Srbiju da predaju u ruke drugoj zemlji. U čemu još Vučić greši? Pre svega u nepoštovanju institucija. Kao i većina balkanskih lidera, i on je ubeđen u to da se njegov način vladanja može nazvati prosvetljenim apsolutizmom: prosvetljuje građane, vodi ih u svetlu budućnost, iako oni, jadni, ne znaju šta je za njih dobro. Što liči na omalovažavanje. Pritom, nema prosvetljenog apsolutizma! Ili je apsolutizam, ili je prosvetljenost. Ne može oboje.

• Šta je s medijima?

Stepen demokratije u jednoj zemlji meri se stepenom slobode medija i statusom manjina. Vučić može da govori šta hoće, ali činjenica je da je medijska slika Srbije u vreme njegove vlasti više nego katastrofalna. Na zaprepašćenje pristojnog sveta, Vučić je kao mesto gde će izraziti svoj stav odabrao jedan opskurni tabloid i nekoliko istih takvih televizija. Pored toga, evidentni su pokušaji kontrole ostalih medija. Veliki američki predsednik, možda čak i najveći u istoriji SAD, Tomas Džeferson rekao je da je sloboda medija zveket ili zvuk demokratije. Neinformisan čovek ne može slobodno da misli, da glasa; nije ravnopravan učesnik demokratskog procesa.

Sve što sam prethodno naveo dokazuje da Vučić put Srbije u Evropu ne vidi kao strukturalnu promenu društva, već kao cilj do kog se dolazi tako što će se taj cilj negirati. Stvorena je atmosfera koja je izvorno nedemokratska, gde politički život počinje da liči na borbu na život i smrt. Upravo zbog toga demokratski orijentisani građani počinju da prave paktove i sa onim antievropski orijentisanim pojedincima ili grupama, sa šovinistima, koji bi, da su na vlasti, bili mnogo gori i od samog Vučića. Ma koliko da se protivim Vučićevoj politici, nikad ne bih pravio savez sa onima s kojima se ne slažem u osnovnim demokratskim i civilizacijskim postulatima.

• U čemu biste podržali premijera Vučića?

U potpisivanju Briselskog sporazuma, pre svega, ali i u nameri da, uprkos jakoj proruskim grupaciji unutar vlastite stranke, istraje u pokušaju da Srbiju približi EU. Pored toga, podržao bih ga u naporu da popravi odnose u regionu, što mu, izuzev kad je reč o Crnoj Gori, slabo uspeva. Mislim da je u tom smislu veoma značajna Vučićeva poruka da se Srbija neće mešati u odluku Crne Gore da postane punopravna članica NATO, čime je napravio jasnu distancu od tamošnjih opozicionih, proruskim i nacionalističkih snaga. Vučićev veliki problem je, naravno, Bosna i Hercegovina, odnosno Republika Srpska, gde nema konzistentnu politiku. To mi je, moram reći, posebno žao, budući da je odgovornost Srbije za tragediju Bosne enormna. I od te se odgovornosti ne može oprati.

• Kako se onda mogu oprati pojedini nosioci te politike?

Ne mogu ni oni. Ovde se, recimo, veruje da se general Vladimir Lazarević, nakon izdržavanja kazne, iz Haga vratio kao nevin. Pa nije, jer taj deo njegove bio-

grafije nikad neće nestati. Uvek će biti njegova sramota i sramota Srbije. Lepo je ako čovek svojim kasnijim delima pokuša da se promeni, da se popravi; ipak, ono što je jednom uradio, ostaje zauvek. Svi ti mrtvi, ranjeni, te silovane žene i razoreni gradovi ne mogu nestati. Očekivati tako nešto bila bi nezrelost deteta od pet godina: pretukao sam druga, rekao mu izvini, pa sad kao da ništa nije ni bilo. Bilo je! Vaše izvini pokazuje da se kajete, ali posledice ostaju. Slično je i sa ovima koji su danas na vlasti.

• U kom smislu?

Ako istorija Aleksandra Vučića po bilo čemu bude pamtila, biće to činjenica da je bio premijer najparadoksalnijeg političkog razdoblja u Srbiji: jedan od nosilaca antizapadne, ratne i huškačke politike postao je „vođeci mirotvorac“ i Evropljanin kome su uzor Nemačka i kancelarka Angela Merkel. Kad bude otišao s vlasti, a jednom će svakako otići, baš kao što su odlazili i njegovi prethodnici...

• Ali ne aprila 2016?

Ne.

• Zašto? Koliko je danas jaka politička alternativa premijeru Vučiću?

Budući neprekidno kriminalizovana, opozicija u Srbiji nije imala naročitu priliku da se oporavi i konsoliduje. To što od 2012. radi Srpska napredna stranka, to nama iz DOS nije padalo na pamet, iako smo, da vas podsetim, posle 5. oktobra 2000. imali i te kako mnogo razloga da zabranimo stranke kakve su Socijalistička partija Srbije i Šešeljevi radikali. Nisam siguran da bih ikada za tako nešto glasao; samo kažem da su postojali uslovi. Neprekidna kriminalizacija prethodne vlasti, to ponavljanje o „žutim lopovima“, dovelo je do toga da je danas teško naći ljude koji bi hteli i imali hrabrosti

Socijalistička partija Srbije odavno je ispražnjena od ideologije i jedina je stranka koju čovek ne može lako definisati

da podrže Demokratsku stranku. Svojim besprizornim kampanjama vlast je i građane i DS dovela u tu poziciju. Nepostojanje organizovane alternative Vučićevoj vlasti, na čemu intenzivno radi sama vlast, Srbija će skupo platiti. S druge strane, demokratskoj opoziciji objektivno je sužen prostor delovanja u okolnostima u kojima je proklamovani cilj Vučićevog režima ulazak Srbije u EU. Ta je tema opozicionim strankama „oteta“! Ono što im preostaje kao mogućnost, jeste kritika stanja u društvu, u medijima, ograničavanje ljudskih prava, loša socijalna situacija, ekonomski promašaji Vlade... Ova vrsta angažmana zahteva veću ozbiljnost i veći napor.

• Mislite da je demokratska opozicija za to spremna?

Prvo, Demokratska stranka se, rekao bih, još uvek teško miri sa šokom zbog gubitka vlasti. Njen problem je sličan onom koji je svojevrsteno imala Socijalistička partija Srbije: obe stranke su se u jednom momentu stopile s režimom. Uostalom, Boris Tadić sam priznaje da je u svojim rukama imao previše vlasti - od opština i pokrajine do cele države. Kad imate toliku vlast, neminovno je da se s njom stopite. Uprkos slabostima o kojima govorim, hteli mi to da priznamo ili ne, svima je jasno da je Demokratska stranka danas centralna snaga demokratski orijentisane alternative vlasti Aleksandra Vučića. Kad je DS u krizi, u krizi je cela opozicija. To Vučić veoma dobro zna. Ono što nije dobro, a što se moglo očekivati, jeste činjenica da će Vučić, zbog samog karaktera svoje vlasti, kao i vlastitog razumevanja politike, u narednom periodu pokušati da do te mere zaoštri političke odnose da će izbore pretvoriti u vrstu referendum. A kada izbore pretvorite u referendum, onda je jasno da je jedna opoziciona lista imala veću šansu.

• Ovako?

Ovako imamo dve liste. Videli ste: neko voli popa, neko popadiju. E, sad, uz sve probleme koje ima, za razliku od vladajuće stranke, koja o tim stvarima ne razmišlja, demokratska opozicija gotovo da uopšte nema novca za kampanju.

• Otkud Srpskoj naprednoj stranci novac za tako skupe kampanje? Otkud premijeru Vučiću novac za odela koja koštaju koliko godišnja radnička plata, za odsedanje u najluksuznijim svetskim hotelima? Ko to plaća?

To su teme koja će se otvoriti tek kada Vučić i njegova stranka odu s vlasti. Jer, ko god da je pokušao da premijeru postavi slično pitanje, dobio je najbrutalnije vređanje i razvlačenje po tabloidima. „Na bajonetima se može doći na vlast, ali se na njima ne može sedeti“, govorio je Napoleon. Ne kažem da je Vučić na vlast došao na bajonetima - došao je na izborima - ali na tom mestu svakako ne može opstati novim spektakularnom hapšenjima, proizvođenjem nekakvih novih afera, kriminalizacijom političkih protivnika, satanizovanjem i slično, na šta se, bojim

se, sprema. Upravo zato su, pored ostalog, ovi izbori i raspisani.

• Zašto?

Da bi Vučić dobio još jedan mandat i tako kapitalizovao popularnost koju je stekao hapšenjima. Kakva je situacija sa ostalim strankama? Verujem da će se vrata parlamenta Srbije ovoga puta gotovo sigurno otvoriti antievropskoj i antidemokratskoj opoziciji, proruskim i proklerikalnim strankama kakvi su Šešeljevi radikali, Demokratska stranka Srbije, Dveri. Siguran prolazak imaju i socijalisti Ivice Dačića, ko-

“Budući neprekidno kriminalizovana, opozicija u Srbiji nije imala naročitu priliku da se oporavi i konsoliduje”

ji, radi opstanka na vlasti, mogu sa svima. Dačićeva stranka je, naime, odavno ispražnjena od ideologije i jedina je partija koju čovek ne može lako definisati. Ako na sve dodate Dačićevu opterećenost brojnim aferama, eto vam odgovora na pitanje s kim će ta ekstremno pragmatična partija biti prinuđena da pravi novu koaliciju.

• Šta je s belim listićima? Hoće li ta grupacija demokratskoj opoziciji ovoga puta progledati kroz prste?

Očekujem manji broj belih listića. Naprosto, ti će ljudi biti dovedeni u poziciju sličnu onoj u kojoj su bili 2000. godine, u vreme kad su, glasajući protiv Slobodana Miloševića, morali da podrže koaliciju sedamnaest različitih stranaka DOS. S druge strane, u slučaju da se i ovoga puta opredele za bele listiće, ne mogu se zbog toga na njih ljutiti: pravo građana je da političare kažnjavaju za učinjene greške. Ipak, mislim da bi bilo pragmatičnije ako bi u parlament ušlo što više predstavnika demokratskih snaga. Tim pre što je neophodno ograničiti vlast stranke koja bi, u slučaju drugačijeg glasanja, po drugi put zaredom mogla dobiti više od pedeset procenata poslanika. Takav odnos snaga uvek je potencijalna opasnost. Posebno na Balkanu.

• Hoćete li i sami biti opozicionog bloka?

Još uvek se kolebam. ■